

Ірина Козубовська,

д. пед. н., професор,

Ірина Попович,

викладач,

Ужгородський національний університет

СИСТЕМНА ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті розглядаються питання захисту прав дітей і попередження насильства щодо тінейджерів у Великій Британії.

Iryna Kozubovska,

Iryna Popovych

SYSTEM COUNTER ACTION OF VIOLENCE AGAINST TEENAGERS

This article features the issues of the protection of children and prevention of violence against teenagers in the U.K.

Захист прав та інтересів дітей, попередження насильства щодо неповнолітніх – актуальна соціально-педагогічна проблема, окремі аспекти якої досліджуються вітчизняними вченими (І. Ковчина, К. Левченко, І. Трубавіна та ін.). Дитина може стати об'єктом фізичного, емоційного, сексуального насильства або занедбаня. Здебільшого випадки кривди дітей мають кримінальний характер. Втручання відповідних органів і служб є необхідним, щоб захистити дітей та забезпечити можливість для їхнього повноцінного розвитку. Прийняття рішень в кожному конкретному випадку повинне базуватися на ґрунтовній оцінці багатьох комплексних ознак, урахуванні різних точок зору і перспектив подальшої роботи.

Відомо, що необхідною умовою забезпечення нормального розвитку особистості дитини є організація продуктивного співробітництва різних соціальних інститутів, оскільки дає можливість отримати об'єктивну інформацію про дитину, опиратися в роботі з нею на її кращі риси, здібності, сприяє формуванню доброзичливих, довірливих взаємовідносин дорослих з дитиною. У цьому контексті значний інтерес для національної школи представляє зарубіжний досвід соціально-правового захисту неповнолітніх, зокрема, Великої Британії, адже діяльність всіх інститутів у Великій Британії (державних і громадських), які працюють у сфері захисту прав та інтересів неповнолітніх, відбувається на основі тісного співробітництва і взаємодії [1].

Позитивний досвід співробітництва полягає у спільному визначенні учасниками цілей діяльності, плануванні роботи, розподілі сил різних інституцій щодо підтримки дитини відповідно до можливостей, оцінці результатів роботи, прогнозуванні нових цілей і завдань. Організація роботи з неповнолітніми, які мають проблеми із законом, стосується взаємної поінформованості учасників взаємодії про дитину, її стосунки з ровесниками та іншими людьми; взаємодопомога, взаємопідтримка у вирішенні її проблем; зацікавленість в успішній роботі; спільний пошук способів підтримки дитини, створення умов для самореалізації її особистісного потенціалу; визначення загальних завдань і узгоджена конкретизація завдань для кожної зі сторін щодо психолого-педагогічного супроводу дитини.

Проаналізуємо особливості взаємодії соціальних інститутів у захисті прав та інтересів неповнолітніх, які потерпають від насильства, жорстокого поводження, занедбаності, на прикладі регіону Тейсайд (Шотландія).

У результаті вивчення досвіду профілактичної роботи з неповнолітніми в регіоні Тейсайд, аналізу наукових праць і відповідних державних документів, нами встановлено, що низка закладів та установ працюють спільно у розгляді випадків кривди підлітків: департамент соціальної роботи, доповідач комісії у справах неповнолітніх, громадський прокурор, поліція, служба охорони здоров'я, департаменти освіти та волонтерські організації. Як засвідчив багаторічний досвід роботи вищезазначених агентств, ефективна діяльність щодо вирішення проблеми жорстокого ставлення до дитини, її захисту можлива за умови мультидисциплінарної підготовки та перепідготовки фахівців.

Департамент соціальної роботи координує діяльність різних служб і забезпечує широку низку превентивних послуг, допомогу сім'ям з дітьми, надає опіку для тих дітей, які не можуть з певних причин жити у батьківській сім'ї. Соціальні працівники також відповідають за звіти у справах кривди неповнолітніх, повідомляють доповідачу комісії у справах неповнолітніх про ситуації, де дитину кривдять, де неповнолітні потребують обов'язкових заходів піклування. Якщо нарада у справі неповнолітнього виносить рішення про вимогу нагляду за дитиною, департамент соціальної роботи забезпечує належний нагляд, перевіряє, чи дитина може проживати вдома, або ж необхідним є використання альтернативних способів піклування.

Таким чином, діяльність департаменту соціальної роботи, його роль у справах скривджених дітей і підлітків, виходить за межі ідентифікації, розслідування та моніторингу дитини, яка перебуває в ситуації ризику, і передбачає надання психотерапевтичних послуг щодо подолання наслідків кривди дітям. Департамент оплачує діяльність практичних соціальних працівників в усіх лікарнях регіону, які працюють в Центрах здоров'я, Центрах для сім'ї та дітей, а також опікується дітьми в дитячих будинках, фостерних сім'ях. Специфічні послуги для сімей, що мають труднощі в піклуванні за своїми дітьми надаються в сімейному центрі Полпарк (Polepark).

У всіх видах діяльності щодо випадків жорстокого поводження з дітьми, Департамент соціальної роботи співпрацює з іншими агентствами, зокрема тісна взаємодія встановлена з поліцією і медичними службами, освітніми, соціальними закладами, волонтерськими організаціями тощо, починаючи з початкової оцінки ситуації жорстокого поводження з дітьми, і в подальшому – в процесі тривалого піклування, нагляду за дітьми.

Департамент соціальної роботи також співпрацює з батьками дітей. Одному з батьків, який не причетний до насильства, надається відповідна допомога та підтримка, якщо вона є необхідною, щоб захистити дитину, тому у Департаменті ведеться реєстр скривджених неповнолітніх або дітей, які перебувають в ситуації серйозного ризику. З координатором реєстру можна контактувати через будь-які офіси, або за телефоном «гарячої лінії». У кожному головному офісі району працює менеджер, відповідальний за дитячу службу. З ним можна обговорити конкретні випадки образи та кривдження дитини, за потреби він організує міждисциплінарну конференцію. Важливим аспектом мультидисциплінарного співробітництва у випадках кривди неповнолітніх є нарада по справі. Департамент соціальної роботи несе відповідальність за скликання і проведення цих зборів.

Департамент забезпечує цілодобове обслуговування. У святкові дні з Департаментом можна контактувати через номери «гарячої телефонної лінії».

Головним елементом стратегії розв'язання проблеми кривди неповнолітніх є раннє розпізнання проблеми та забезпечення ефективної допомоги. Багато випадків серйозної кривди дітей супроводжуються певними попередніми симптомами, на які звертається увага батьків. Ці «відкриті попередження» не можна ігнорувати, необхідно вислухати дитину і батьків. Відповідне втручання на цій стадії може бути ефективним способом запобігання насильству, жорстокому поводженню з дітьми.

Ефективність захисту неповнолітнього в значній мірі залежить від швидкості реакції особи, яка дізнається про те, що дитина може перебувати в становищі ризику. Агентства, які залучені в таких випадках, координують свою діяльність так, щоб вони не дублювали одне одного, могли розгорнути свою специфічну діяльність, оцінити ситуацію таким чином, щоб якомога менше травмувати дитину, сім'ю. Представники громадськості та професіонали, налагоджуючи контакт з дитиною, її батьками, близькими повинні забезпечити кваліфікований, інтегрований і тактовний підхід, який має на меті, в першу чергу, добробут і благополуччя дитини.

В регіоні Тейсайд робота з соціально-правового захисту неповнолітніх починається, перш за все, з наради між службами поліції, охорони здоров'я та службами соціальної роботи. Діагноз кривди, насильства стосовно підлітка чи дитини ставиться тільки після ґрунтовних висновків медиків, поліції та соціального працівника. Кожна соціальна служба має спеціального працівника, який відповідає за організацію наради по справі кривди дитини. Ініціювати проведення такої наради може будь-яка особа, або агентство.

Агентства, що отримують інформацію або заяви про заподіяння кривди неповнолітнім, розробили заходи, щоб підтримувати зв'язок і координацію їх дій на ранніх етапах вирішення проблеми, не ставлячи під сумнів їх обов'язок діяти на захист дитини. Коли підтверджується випадок кривди дитини, будь-яке агентство може попросити про організацію наради по справі за допомогою контакту з відповідальним службовцем, який працює в кожному з чотирьох головних офісів департаменту соціальної роботи.

Метою наради є – зібрати форум для обміну інформацією між професіоналами, які працюють з дитиною та сім'єю, обговорити будь-які заяви або підозри стосовно кривди неповнолітнього. На нарадах по справі також розглядають результати розслідувань або оцінюють ситуації, тут можуть бути подані рекомендації для координованої дії, визначені окремі послуги та засоби захисту дитини. Це, насправді, – план дії стосовно захисту дитини і допомоги сім'ї. Наради по справі передбачають розгляд висновків учителів, вихователів, соціальних працівників, лікарів-терапевтів, педіатрів, поліції та інших професіоналів, які були залучені до справи.

Батьки повинні бути поінформовані про стан речей і можуть отримувати консультації на кожній стадії слідства. Їх точка зору зазвичай розглядається ще до слухання випадку. Вони мають бути присутніми на окремих засіданнях під час нарад по справі, якщо голова засідання вважатиме, що присутність батьків не нашкодить інтересам дитини, наприклад, коли в перспективі розглядається можливість кримінальної

відповідальності одного з батьків. Батьки мають право отримати інформацію про результати наради по справі якомога швидше у письмовій формі.

Нарада по справі може винести рішення про реєстрацію дитини в спеціальному реєстрі (Child Protection Register). Неповнолітні, які в ньому зареєстровані, перевіряються кожні 6 місяців і кожного разу розглядатиметься і необхідність їх перебування в реєстрі.

Кожний муніципалітет веде реєстр скривджених та занедбаних дітей або тих неповнолітніх, які перебувають в ризику зазнати насильства. Метою реєстру є забезпечити: а) всі відповідні агентства доступом до центрального реєстру скривджених дітей, чия безпека є предметом серйозного професійного вивчення; б) інформацією всіх зацікавлених осіб про тих дітей в регіоні, які в даний момент вже є занесеними в реєстр, гарантуючи, що план роботи з цими дітьми переглядатиметься щонайменше кожні шість місяців; в) швидкий доступ до інформації професіоналам, які опікуються дітьми; г) статистичну інформацію, яка допомагає планувати та управляти ресурсами.

Реєстр веде департамент соціальної роботи. Це комп'ютерний облік, частина інтегрованої індексної системи клієнта, яка дозволяє швидкий перехресний доступ до інформації. Хоча існує зв'язок з центральною системою, інформація з реєстру дітей, які потребують опіки, зберігається окремо в комп'ютерній системі. Доступ до цієї частини системи є обмеженим, таким чином охороняється конфіденційність клієнтів. Функціонує система реєстрації викликів інформації про клієнта, щоб гарантувати законність запитів.

Іноді можуть виникати різні обставини, за яких дітей необхідно вилучити з їх домівок терміново, без планування або підготовки. Потреби неповнолітнього повинні бути домінуючими під час розгляду справи та втручання. Термінові заходи у формі перевезення дітей до безпечного місця розглядаються лише в тих випадках, коли: а) дитина перебуває у небезпеці, потребує термінового медичного догляду, відчуває страждання; б) батьки відмовляються співпрацювати з державними агентствами, не виконують своїх батьківських функцій, а тому унеможливають оцінку ризику ситуації, в якій опинилась дитина і втручання залишається єдиним шляхом, щоб провести необхідну оцінку ситуації; в) батьків повідомлено про те, що існує обґрунтована підозра щодо небезпеки конкретної ситуації для дитини.

Поліцейський констебль або будь-яка інша уповноважена особа може в разі необхідності перемістити дитину в безпечне місце. Про будь-яку дитину, яка є переміщеною в такий спосіб, повинно бути відомо доповідачу комісії у справах неповнолітніх, який може скликати нараду по справі.

Поліція несе відповідальність за розслідування кривди неповнолітніх і повідомляє про відповідні випадки громадського прокурора та доповідача комісії у справах неповнолітніх.

Департамент соціальної роботи відповідальний за законом за розгляд справи і забезпечення звіту до доповідача комісії у справах неповнолітніх, якщо дитина може потребувати обов'язкових заходів піклування.

Процедура взаємодії соціальних інститутів у випадках виявлення фактів кривди неповнолітніх спрямована на те, щоб якомога менше травмувати їх психіку. Благополуччя дитини є визначальним у проведенні медичного огляду, з якого зазвичай починається робота з кожним виявленим випадком кривди, занедбаності дитини. Агентства регіону Тейсайд (Tayside) розробили протокол, який включає 3 головні принципи: кількість таких медичних оглядів зводиться до мінімуму, вони матимуть місце там, де існують необхідні умови для такого огляду, а саме: в лікарні, в поліції з залученням судового медика. Педіатри і поліція співпрацюють таким чином, щоб гарантувати одночасне надання медичної допомоги дитині і встановлення доказів її скривдження впродовж одного огляду [2; 3].

Таким чином, очевидно, що у Великій Британії є досить суттєві здобутки у захисті прав неповнолітніх і попередженні насильства над дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Working Together. Home Office. Department of Health, Department of Education and Science. – London : HMSO, 1991. – 112 p.
2. Child Protection. Guidelines and Procedures / Tayside Regional Council. Education Department. – Dundee, 1995. – 87 p.
3. Lynch M. Consequences of Child Abuse / M. Lynch, J. Roberts. – London : Academic Press, 1992. – 185 p.